

Jested og Hillerup.

Et Tidsbillede fra Vilslev Sogn fra før 1864.

Af forh. Bankdirektør J. Madsen i Jerne.

NAAR en Menneskealder er gaaet, og den Slægt er gaaet bort, der levede før 1864, vil det være vanskeligt for dalevende Mennesker at danne sig en Forestilling om, hvor indviklede Forholdene har været i „de blandede Distrikter“ i Sønderjylland før Fredslutningen i Wien. Men ingen Steder har de været mere indviklede end i Vilslev Sogn, der af Kongeaaen var skaaret i to omtrent lige store Dele, hvis større Del laa Nord for Aaen og var rent nørrejydsk, medens den noget mindre Del laa Syd for Aaen og var blandet kongerigsk og slesvigsk. Vilslev By med Hunderup Sogn dannede en kommunal Enhed og hørte fra Alders Tid under Gørding Herred, men havde i Tiden fra 1559 til 1808 sammen med Darum Sogn dannet det saakaldte Hunderup Birk, efter den af Rigsraaden Niels Lange til Kærgaard forhvervede Birkeret. Vilslev By dannede desuden et eget Sognefogeddistrikt; medens den kongerigske Del i Jested og Hillerup dannede et Sognefogeddistrikt for sig, havde de slesvigske Beboere i disse to Byer Sognefoged sammen med Farup Sogn. I Jested fandtes ved det nittende Aarhundredes Midte 13 Gaarde og 21 Huse, som hørte

under Ribe Amt og Riberhus Birk, 8 Gaarde og 14 Huse, som hørte under Haderslev Amt og Frøs- og Kalvslund Herreders Jurisdiktion; men desuden fandtes 2 Gaarde, der hørte under det adelige Gods Lindved¹, de saakaldte Rantzaustjenere, og som i sin Tid i retslig Henseende havde hørt under 2. adelige Angler Godsdistrikt. I Hillerup fandtes 12 Gaarde og 9 Huse, som hørte under Ribe Amt og Riberhus Birk, medens 5 Gaarde og 2 Huse hørte under Haderslev Amt og Frøs- og Kalvslund Herreders Jurisdiktion. Hvis det nu havde været saaledes, at kongerigske og slesvigske Ejendomme havde ligget hver for sig og udgjort en samlet Enhed i Bymarken, saa kunde der til Nød have været nogen Mening deri; men alt laa blandet sammen i det vildeste Kaos, ja det kunde endog hænde, at til en Gaard hørte baade kongerigsk og slesvigsk Ejendom. En lille Begivenhed i 50erne er ret oplysende. Poul Teilmann, der opholdt sig hos sin Søster i Vilslev Præstegaard, var en Dag kommen til Hillerup for at faa noget lavet ved en Bøsse. Samme Dag kom en Gendarm til Hillerup. En Spasmager fik Lyst til at have Løjer med Teilmann og aftalte med Gendarmen, at han skulde passe paa ham, naar han forlod Smedien med Bøssen. Paa kongerigsk Grund jagede man, som man lystede, men det var ikke fuldt lovmedholdeligt paa slesvigsk Grund. Imidlertid fik man ingen Løjer med Teilmann, der havde anet Uraad; thi han forstod at krydse ud og ind, frem og tilbage. indtil han naaede Kongeaaen. Værre Ulempe kunde fremkomme, naar et Hus var bygget saaledes, at noget deraf laa paa kongerigsk og andet paa slesvigsk Grund.

¹ De to lindvedske Gaarde ejedes ved 1864 af Peder Gravesen og Simon Tuds.

Dette var Tilfældet i Vilslev Spange, hvor Grænsen gik igennem Huset. Nu hændte det i 50erne, at en Familie maatte ty til Fattigvæsenet om Hjælp; men da Forsørgeren var født i Vilslev Spange, var Spørgsmaalet, i hvilken Stue han var kommen til Verden. Derved opstod en stor Strid, hvis Udfald jeg ikke kan meddele. I Rødding hændte paa samme Tid noget andet af en mindre alvorlig Karakter. Det var i Aarene nærmest efter Trearskrigen, at F. F. Tillisch nedlagde Forbud mod Dagbladet „Fædrelandet“ i Hertugdømmet Slesvig. Det ærgrede Sofus Høgsbro, som da var Forstander for Rødding Højskole; thi „Fædrelandet“ var dengang vort mest frisindede Dagblad, og det kunde han ikke godt undvære. Men han var en strengt lovlydig Mand, der paa ingen Maade vilde overtræde Forbudet. Nu var det saa heldigt, at Elevhuset var bygget paa kongerigsk Grund, og der boede Jens Lassen Knudsen som Lærer, og saa fik man det ordnet saaledes, at denne holdt „Fædrelandet“, og saa kunde Sofus Høgsbro læse det ovre i Spisesalen uden at overtræde Forbudet.

I kirkelig Henseende hørte hele Jested By under Vilslev Sogn; men Hillerup By var delt saaledes, at 12 Gaarde og 5 Huse hørte til Vilslev, Resten til Farup Sogn. Det var imidlertid slet ikke delt saaledes, at det var de kongerigske Beboere, der hørte til Vilslev, og de slesvigske til Farup; af de 17 Gaarde og 11 Huse i Hillerup hørte de 10 kongerigske Gaarde og 3 Huse og 2 slesvigske Gaarde og 2 Huse til Vilslev Sogn, Resten til Farup Sogn; men 2 Vilslev Sogns Gaarde svarer endnu den halve Præstetiende til Vilslev og den anden halve til Farup.

Fattigvæsenet i Jested dannede en Enhed og hørte

under slesvigsk Lovgivning. Ydelserne til Fattigvæsenet bestod i Fribolig i Fattighusene og noget Korn. Kunde det ikke slaa til, fik de Lov til at tigge. Vilslev By var meget overrendt af Jesteds fattige, uagtet de her var udsatte for at blive opfangede af Stodderkongen. Pengeydelseerne var ubetydelige. Det var en temmelig vanskelig Sag at paaligne de kommunale Byrder i de blandede Distrikter, idet Skattegrundlaget var saa forskelligt i de kongerigske og de slesvigske Ejendomme; men det voldte dog sjældent større Bryderier.

Den nuværende Skole i Jested er opført 1838; tidligere var Skolen i et lille Hus længere mod Vest, det blev saa benyttet til Fattighus. I dette gamle Hus sad Børnene pakket sammen ved et Par almindelig flade Borde med løse Bænke omkring. Hvor langt tilbage i Tiden der har været holdt Skole i dette Hus, kan Folk ikke huske. Af Lærere kender vi Bramming, der blev forflyttet til Koldingegnen (Alminde), efter ham kom Bennedsen og dernæst Starcke, der flyttede derfra ved 1848. Det var eksaminerede Lærere med fast Ansættelse, men lille Løn. Efter den Tid har der nok været et Par eksaminerede Lærere en kortere Tid, om de har haft fast Ansættelse, er tvivlsomt; men Lønnen var saa lille, at flere unge Mennesker har vikarieret, sidst Jens Pedersen (senere i St. Andst), indtil Aagaard kom. Aagaard var ueksamineret, men fik alligevel fast Ansættelse, vistnok 1861, thi fra den Tid er der ført Embedsbog over Indtægt. Lønnen var da 40 Tønder Byg efter Kapitelstakst. Naar Trap anfører i sin første Udgave, at Skolevæsenet i Jested hørte under Vilslev Sogn, saa er dette ikke rigtigt, lige saa lidt som at Hillerup Skolevæsen hørte under Farup Sogn. Men Præsten i Vilslev var Formand i Skolekommis-

sionen i Jested, der havde sine egne Skolekommissionsmedlemmer, og Udgifterne til Skolevæsenet i Jested blev paalignet Byens Beboere paa samme Maade som Udgifterne til Fattigvæsenet.

I Hillerup maa Skolevæsenet oprindeligt have været rent privat; thi endnu i 40erne fik Skolelæreren Kosten paa Omgang hos Beboerne. Naturligvis havde Hillerup Skole kun ueksaminerede Lærere, indtil den sidste Vikar, S. K. Sørensen, tog Eksamen i 1867 og fik saa fast Ansættelse¹. Hillerup Skole hørte ikke anderledes under Farup Sogn, end at her var det Præsten i Farup, der var Formand i Skolekommissionen.

Fattigvæsenet i Hillerup dannede ikke nogen Enhed. De, der hørte til Farup Sogn i kirkelig Henseende, havde Fattigvæsen til fælles med Farup Sognekommune, medens de, der hørte til Vilslev Sogn, havde deres Fattigvæsen for sig og altsaa dannede en lille Kommune for sig selv. Fattigunderstøttelsen bestod i Ophold i Fattighuset i Hillerup, lidt Korn, og ellers fik de Lov til at tigge.

Vejvæsenet i Jested og Hillerup kostede ikke noget videre, og det var forsaavidt heldigt, som man sparede Ulejligheden under de meget indviklede Forhold med at paaligne Udgifter. Vejene var derfor yderst slette, og forsaavidt der overhovedet blev gjort noget ved dem med at bortlede Vandet og jævne de værste Huller, udførtes Arbejdet af Beboerne efter Ejendommenes Størrelse. I Hertugdømmet førte Husfogden Tilsyn med Vejene, i Kongeriget var det Herredsfogden; men da Grænsen mellem slesvigsk og kongerigsk mange Gange var saa vanskelig at udrede, var Vejevæsenet i

¹ Sørensen døde som Lærer i Allerup.

de blandede Distrikter saa slet, idet et virksomt Tilsyn manglede.

Den Samhørighed, man ellers sporer mellem de forskellige Byer i Sognene, mærkede man ikke ret meget til i Vilslev Sogn. De Sønden for Aaen var noget for sig, som syntes ikke at komme dem Norden for Aaen ved; men vi ser ogsaa, at Adskillelsen var ret betydelig. Det var ikke alene i kommunal Henseende, at hver havde sit; Aaen med sin Toldgrænse skilte ydermere, og Samfærdselen var besværlig. Ingen Bro førte over den, kun en smal Gangbro over Aaen ved Vilslev Spange kunde benyttes af Fodgængere, kørende og ridende var henviste til et Vadested ved Vilslev Spange; og dette Vadested var endda ikke helt ufarligt ved Højvande. Alene det, at man malede med fuld Kraft i Jested Mølle, kunde foraarsage Højvande ved Vadestedet. Skulde man følge den slagne Vej, maatte man fra Jested og Hillerup ud til Ribe Landevej et godt Stykke Syd for Gredstedbro; men derved maatte man paa et Stykke Vej passere baade Hjortlund og Jernved Sognes Grund. Lad os tænke os, at et Lig skulde føres fra Vilslev Spange, der ligger et Par Hundrede Alen Syd for Vilslev, til Kirkegaarden. Køre det gennem Aaen lod sig af flere Grunde ikke gøre, lige saa lidt som man kunde bære det over den smalle Gangbro. Man maatte køre Liget gennem Jested til Landevejen og over Gredstedbro og paa en Strækning gennem 2 fremmede Sogne, Hjortlund og Jernved, til Vilslev. Ved Toldstedet maatte Ligskaren underkastes Kontrol, og ved Gredstedbro maatte den standse for at betale Bropenge. Paa Hjemvejen kørte man gennem Aaen, hvis man kunde. Ved Bryllupper slap man noget lettere. Bryllupsskaren kørte med Forridere

og fuld Musik til Vilslev Spange; her lod man Køretøjerne og Hestene blive tilbage, og Brudetoget gik over Gangbroen og den lange Dæmning langs Aaen til Kirken. Men det kunde ske, at Brudetoget maatte lægge Vejen om ad Gredstedbro af den Grund, at Aaen i Stormvejr eller ved stærkt Tøbrud gik over Dæmningen.

Ogsaa Toldvæsenet bidrog til at uddybe Kløften mellem de to Sognedele, saa meget mere som der blev oprettet et Kontrolsted ved Vilslev Spange, hvor den daglige Færdsel var ret stor. Her var ingen Toldoppebørsel, saa Varer, der skulde fortoldes, maatte til Gredstedbro Toldsted. Ved Vilslev Spange var der ansat en Kontrollør, som holdt 2 Toldkarle, der som Udridere maatte vogte Toldlinien lige fra Kongeaaens Udløb i Vesterhavet til Gredstedbro og maaske længere, da det nærmeste Kontrolsted laa ved Jernvedlund. Denne aldeles utilstrækkelige Bevogtning fremkaldte det uhyre Smugleri, der især foregik her under Jestedkloster. Stedet her var ret skikket til Smugleri; Vandet i Aaen var grundt, der fandtes ingen dybe Huller, Brinkerne var paa lidt over en Mands Højde, hvor Smuglerne i Nødstilfælde let kunde forstikke sig, hele Egnen var aaben og let overskuelig. Dertil kom, at Jestedkloster, 3 smaa Huse, laa paa den sydlige Aabred, og derfra kunde der let signaliseres med Lys for Smuglerne, naar der var „Ugler i Mosen“, som det hed i Smuglersproget. Det er ogsaa sjældent, man har hørt tale om, at Smuglerne er bleven tagne under Jestedkloster. Paa Grund af Smugleriet kunde man i Vilslev drikke sit Brændevin lige saa billigt som i Jested og Hillerup; men der var dog det ved det, at medens man paa den søndre Side kunde hæve sit

Glas højt, maatte man i Vilslev lige som krybe under Bordet med Glasset i Haanden. I Jested og Hillerup var man *Slesvigere*, selv om man sad paa en kongerigsk Ejendom; i Vilslev var man i deres Øjne Jyder med alle Nørrejydens Skavanker. Det var ikke af den Grund, at man økonomisk var bedre stillet; men Selvfølelsen var ikke saa lidt større. I Gildelag kom man ikke sammen, her skilte Aaen ogsaa, og det var yderst sjældent, at Giftermaal, der bandt Byerne sammen ved Familiebaand, fandt Sted.

Det er nok muligt, at noget andet har bidraget til at skille mellem den søndre og den nordre Del af Sognet. Indtil henimod Midten af det nittende Aarhundrede levede endnu Mænd i Vilslev, der havde været stavnsbundne lige til 1800, og der fandtes baade Mænd og Kvinder, der havde arbejdet paa Hovmarken. Paa samme Tid var der kun hengaaet to Menneskealdre, siden Vilslevs Bønder var blevne Selvejere; den forudgaaende Slægt havde baade været Fæstere, hoveripligtige og stavnsbundne. Anderledes Syd for Aaen, hvor man gennem Aarhundreder havde siddet som fri Mænd paa sine nedarvede fædrene Selvejergaarde uden Hoveripligt og Stavnsbaand. Kun de 2 Gaarde i Jested, der havde hørt under Lindved, kan tænkes at have haft en mere ufri Stilling; thi saa meget véd vi, at det var de to eneste Gaarde deri Eggen, der lige til Mølletvangens Ophævelse i 50erne var møllepligtige til Skærbæk Mølle i Lintrup Sogn; men de havde indgaaet en Overenskomst med Mølleren, at de mod et lille aarligt Vederlag kunde lade male, hvor de vilde.

Hillerup By fik ingen Kro, men Jested fik to, thi Vilslev Spange maa nærmest henregnes til Jested.

Det var ulige lettere at opnaa Privilegier i Hertugdømmet end i Kongeriget. Her gav man kun Bevilling til Landevejskroer, i Hertugdømmet gav man glatvæk Bevilling til Bykroer. Jested Kro er en ren og skær Bykro, den ligger ikke ved nogen alfar Vej og har aldrig gjort det; Vilslev Spange ligger vel ved Vade-stedet, der er saa gammelt, at det maaske endog har givet Byen sit Navn, men maa dog nærmest betragtes som en Bykro for Vilslev By. For at lette Forbindelsen har Ejeren af Vilslev Spange saa faaet Lov til at bygge en Gangbro over Aaen og Ret til at opkræve Bropenge (Spangepenge), en Søsling af hver gaaende, der vel sagtens er fikseret til 5 Øre¹. I Vilslev Spange erhvervede man sig ogsaa Privilegium til at brænde Brændevin, vel nærmest for at tilfredsstille de tørstige Mennesker i Vilslev. Man drak forresten tæt til en Tid baade i Jested Kro og Vilslev Spange; men det var en Tilfredsstillelse, at med de gamle Drankere forsvandt Drukkenskabet.

Saa undgik man vel Drukkenskabet i Hillerup, da man ingen Bykro fik? Aa nej, det laa i Tiden, og det var saa langt fra, eftersom Hillerup laa ikke mellem *to* Ilde men mellem *fire*; thi foruden de to Kroer i Jested havde man to i Farup, og alle laa de omtrent lige nær. Hillerupperne var flittige Kirkegængere, og de gik for den Sags Skyld lige saa gerne til Farup som til Vilslev Kirke, Sognebaand følte de sig ikke trykkede af. Skumlere har rigtignok paastaet, at de var lige saa flittige Krogængere, Mændene naturligvis, og der kan maaske være noget derom. Kom man til Vilslev Kirke, skulde man betale Spangepenge, og saa

¹ Jested Byfolk var fritagne for Bropenge, men havde Forpligtelse til at holde Dæmningen vedlige.

skulde man til Kros; kom man til Farup Kirke, laa Kroen uden for Kirkegaardsporten, og saa *kunde* man komme til Kros. Det kan vel være godt et halvt Aarhundrede siden, der stod en Strid mellem Farup Mænd og Hillerup Koner, — Hillerup Mænd stod helst udenfor — der let kunde have afstedkommet stor Forstyrrelse, og som i sin Tid satte Sindene stærkt i Bevægelse. Mens Kirkegaardsporten i Farup fandtes midt paa den søndre Side af Kirkegaarden, fandtes der en Stente ved det nordvestlige Hjørne. Igennem den gik Hillerup Mænd og Koner, naar de gik *til* Kirken. Ondsindede Mennesker vilde paastaa, at det var kun Konerne, der gik den Vej, naar de gik *fra* Kirken. Men nu fandtes der en tilsvarende Stente i det sydøstlige Hjørne, og det gjorde, at Færdselen over Kirkegaarden var meget stor. Jeg har selv gaaet den Vej mange Gange. De døde skal man nu lade være i Fred, og det mente Mændene i Farup ogsaa. De mente ogsaa, at den Smule Vej om til Kirkegaardsporten kunde man nok gaa, og saa foreslog de at nedrive den omtalte Stente og lukke Kirkegaardsdiget. Grunden til, at man ikke samtidig foreslog at lukke ved det sydøstlige Hjørne, er aldrig bleven opklaret. Men Hillerup Koner satte sig bestemt derimod, da de ikke vilde løbe Spidsrod, som de sagde, for de nysgerrige Farup Mænd, der gerne stimlede sammen baade før og efter Gudstjenesten uden for Krodøren ved Kirkegaardsporten. Men det svagere Køn maatte bøje sig, og skønt Bølgerne gik højt til en Tid og vel ogsaa nok har givet Anledning til nogle ægteskabelige Rivninger, saa faldt man dog snart til Ro. Det er jo nok muligt, at Konerne ogsaa tænkte paa den Fare, deres Mænd udsatte sig for ved med usikkert Fodskifte at vandre

hjem over Stokbrofenerne, hvor der fandtes Grøft ved Grøft med nogle smalle Gangbrætter; det skete, at de traadte udenfor og faldt i Grøften; men det talte Konerne ikke om.

„Tidlig op og sildig i Seng“ holdt man i Hillerup ikke af, især det første. Drengene i Vilslev kunde godt sætte Køerne ud, spise deres Davre og saa gaa til Hillerup og finde Drengene der i Sengen. Med Arbejdet var man ogsaa bag efter. Jeg hørte en Samtale engang i mine Drengenaar mellem en Mand fra Vilslev og en fra Hillerup. Den første: „Naa Pej, haar I jer Hawer soj?“ Den anden: „Nej, vi har ett begyndt“. Første: „I er da nower sej Folk, I Hillerupper“. Anden: „Aa ja, men vi er da oller bløwen en Oer bagatter indno“. Det var nok endda ikke saa sjældent, at man i Hillerup avlede noget mere end i Vilslev, netop fordi man var bagefter. I Hillerup kunde man i flere Henseender være ret opfindsom. Min Fader var engang Vidne til, at en forlængst afdød Mand baade kørte Harven og saaede samtidig; han havde nemlig sat sig op paa den ene Hest med Saa-sækken over Nakken, og mens han kørte frem med Harven, saaede han samtidig. At baade Harvning og Saaning er bleven saa som saa, kan vel ikke godt betvivles. En anden Mand havde gerne flere Kreaturer om Vinteren, end han havde Staldplads til; saa lod han de overflødige gaa løse i Stalden og bjærge Føden, som de kunde.

I Vilslev Kirke samledes Mænd og Kvinder Nord og Syd for Aaen og blandede sig imellem hverandre. Hver Familie havde sit bestemte Stolestade, men Folk fra alle tre Byer sad i Stol sammen. Men kom man uden for Kirken, var Adskillelsen der; thi Kirkegaarden

var delt saaledes, at Jested og Hillerup havde deres Gravsteder Syd for Kirken og Vilslev Nord for Kirken. Hver Onsdag i Fasten mødte Børnene fra Vilslev og Jested i Kirken til Overhøring, og det endte gerne med Slagsmaal mellem Drengene, naar de kom uden for Kirken.

Jeg har nævnt Jestedkloster som tre smaa Steder, der laa vestligst i Byen. Man ved ikke af, at der nogen Sinde har ligget et Kloster i Jested, med mindre det har været en Aflægger, som det kan paavises andre Steder her i Landet, og saa maa det vel nærmest have været en Aflægger fra Seem Kloster. Et andet Spørgsmaal er, om ikke Navnet Renlef kan pege hen paa de „renlivede“. Navnet er sikkert nok gammelt i Jested. Nogen særlig Virksomhed fra Klostertiden kan heller ikke spores. At Jested er en gammel By, tyder Navnet paa, da det er det samme som Isted, der har givet Sønderjyllands sydligste Syssel sit Navn. Jested har haft sin gamle Byplads, hvor Bymændene i gamle Dage samledes til Gadestævne under aaben Himmel, ikke midt i Byen men i den vestlige Ende, hvor Skolen siden er bygget midt paa Pladsen, og her fandtes ogsaa, hvad der hørte til Bypladsen, flere Gadehuse, deriblandt Fattighuset, Kroen og Byens Fold. Fra den gik den brede Gade fra Vest til Øst igennem Byen i hele dens Længde, og Gaardene laa paa begge Sider af Gaden, ikke i lige Linie men spredt imellem hverandre, dog saaledes at man ikke er i Tvivl om, at man her har en af de gamle Langbyer.

Et Stykke Øst for Jested By ligger Jested Mølle, der allerede nævnes i Valdemar Sejrs Jordebog. Da Vilslev Mølle eller Røde Mølle blev nedlagt, fik Mølle-driften i Jested Mølle først Betydning; thi ikke alene

blev en Medbejler skaffet af Vejen, men man fik Raadighed over hele den store Vandkraft, som Kongeaaen laa inde med, og nu var man i Stand til ved Dæmningsanlæg at højne Vandtrykket. Her udvikledes en Mølle drift af stor Betydning, der holdt sig et halvt Aarhundrede, efter at Møllenæringen var frigiven.

I „Danske Atlas“ hedder det: „Vilslev og Jested Byer har 1657 været omskanset for fjendtlige Partier, hvoraf endnu ses Rudera“. Disse Spor, som „Danske Atlas“ omtaler, er aldeles forsvundne, heller ikke har Overleveringen noget at melde om, at her er kæmpet mod Fjenden. Det eneste, jeg kan tænke mig, er, at der i min Barndom fandtes ikke saa ganske faa temmelig store, stærkt messingbeslaaede Pistoler, om hvilke det hed, at de var tagne fra Polakker. Herved kan man have tænkt paa de Tropper, der var komne herind fra den polske Krig. Disse Pistoler var allesammen forsynede med svære Flintlaase, og af dem fandtes ret mange der i Egnen.

I Begyndelsen af det attende Aarhundrede boede en Gaardmand i Jested, som hed Kristen Frøsig. Han drev en ret betydelig Studehandel og smuglede Stude over Toldgrænsen. Derved kom han i Konflikt med Loven og blev idømt store Bøder. Hvorledes han kom fra det, melder Historien intet om; men man har vidst nok at fortælle om den store Rigdom, der i sin Tid skal have været i den frøsigeske Gaard, saa at man maatte maale Pengene i Skæpper. Denne Kr. Frøsig har haft en anden Rigdom, idet der fra ham nedstammer en af de talrigeste og mest forgrenede Slægter i Egnen. Ingen af hans Efterkommere har været fremragende, og mange af dem har siddet i smaa Kaar; men det har været stræbsomme og retskafne Mennesker.

I Hillerup er den bekendte Nis Nissen paa Spøttrup født, der ved sin Død testamenterede 39000 Kr. til værdige trængende i Vilslev Sogn. Hans Fader hed Peder Nissen og hans Moder Bodil Hillerup. Peder Nissen maa alligevel have boet en Tid i Jested, da det hedder, at Nis Nissen fik sin første Opdragelse her. Peder Nissen maa have handlet en Del med Ejendomme, thi det maa være den samme Peder Nissen, der sidst i 1770erne og først i 1780erne har ejet og beboet Hovedgaarden Voldbjerg i Hee Sogn ved Ringkøbing og drevet en betydelig Studehandel derfra, — hvilket kan ses af de gamle Optællingslister i Landsarkivet i Viborg, — men som saa ved Aaret 1784 har købt Spøttrup.

Det er imidlertid ikke den eneste mindre Gaardmand i Hillerup, der har svunget sig op til Herremand. I 1840erne solgte Peder Kær sit Fædrenehjem i Vilslev, et Bolssted til 1 Hest og 3 a 4 Køer, og købte en lille Gaard i Hillerup. Den solgte han ved Aaret 1850 og endte sit Liv en halv Snes Aar senere som Ejer af Hovedgaarden Lindbjerggaard i Ølgod Sogn.

Samtidig med Peder Nissen nævnes en anden stor Studehandler, nemlig Kjeld Pedersen Seem fra Jested, og hans Rigdom har maaske ikke staaet tilbage for den frøsigste. I Aarene 1773—87 opkøber han en stor Mængde Herregaardsstude i Ringkøbing Amt, og i 1786 køber han ved Avktionen paa Kærgaard en betydelig Del af Vilslev Sogns Kirketiende. Ogsaa hans Efterkommere bor endnu der i Egnen. Det er mærkeligt, at Jested og Hillerup har fostret en Mængde store Handelsmænd, navnlig i det syttende og det attende Aarhundrede; men det er lige saa mærkeligt, at ingen af deres Efterkommere har arvet deres store Handelssnille.

I Hillerup levede ved Midten af det nittende Aarhundrede en Smed, som hed Bendix Olesen. Han var ikke alene bekendt som en af de dygtigste Haandværkere i sit Fag; men han havde tillige en udviklet Kunstsans, der, hvis den var kommen til Udvikling, maaske kunde have gjort ham til en fremragende Mand. Men hele sit Liv igennem sad han i smaa Kaar, havde megen Sygdom at trækkes med og en stor Flok Børn, hvoraf han forresten mistede de fleste. Skønt han maatte slide i sit Værksted fra Morgen tidlig til Aften silde, anvendte han sin knapt tilmaalte Fritid til at tilfredsstille sin Kunstsans. Mange ældre Folk vil mindes, at han i sin Tid rejste et Gravminde paa sine kæres Grave paa Vilslev Kirkegaard, forfærdiget helt igennem af hans egne Hænder. Gravmælet var udskåret i Træ som et Skjold. Paa Forsiden fandtes de afdødes Navne, paa Bagsiden en lille Jærndør, der kunde lukkes op og i, og inden for et Hulrum med et Jærngitter for, som en gylden Engel med en Palmegren i den ene Haand søgte at aabne med den anden. Neden under stod med gyldne Bogstaver: „Luk ikke for mig, jeg vil hos mine Børn dvæle“. Da dette forfaldt, huggede han selv med egne Hænder et andet i Granit, som staar endnu.

Havde Jested i første Halvdel af det attende Aarhundrede haft sine betydelige Studehandlere i Kr. Frøsig, Peder Nissen og Kjeld P. Seem, saa fik Hillerup i Hundredeaaret derefter en betydelig Studehandler i *Klaus Andersen*, om han end ikke samlede sig saa store Rigdomme som hine; men Klaus Andersen havde paa sine mange Rejser samlet en Mængde Indtryk gennem en udpræget Iagttagelsesevne, og han forstod med Troskab at gengive dem, hvorfor man med Opmærk-

somhed lyttede til hans Fortællinger. Hans Søn *Anders Klausen*, senere Gaardmand i Plougstrup, fortsatte Handelen efter ham i en Aarrække.

Musikken fandt sine Dyrkere i Hillerup i Brødrene *Hans Nielsen* og *Peder Nielsen*, senere Gaardmænd i Farup Kirkeby; ikke saa sjælden medvirkede de ved større musikalske Aftenunderholdninger i Ribe. Med en større Uddannelse havde de utvivlsomt kunnet drive det til noget meget betydeligt. Hans Nielsens Sønner tog Arven op efter dem; men heller ikke de naaede at faa den hos dem nedlagte musikalske Evne udviklet, som den burde.

Der kunde nævnes flere Mænd i Hillerup ved det nittende Aarhundredes Midte, over hvem der var noget ejendommeligt, ja endog nobelt, som gjorde disse Skikkelser tiltalende.

Nogle smaa Huse i Hillerup nævnes endnu „æ Borre“; men der har næppe nogen Sinde været en Borg eller et Herresæde i Hillerup.

Ved Fredslutningen i Wien 1864 blev de blandede Forhold i Jested og Hillerup ophævede. De forhenværende slesvigske Ejendomme kom nu ind under Kongeriget og blev matrikulerede. Hele Jested By kom ind under Vilslev-Hunderup Kommune, og hele Hillerup kom under Farup. I kirkelig Henseende blev Forholdene uforandrede. Det bidrog straks til en større Samfølelse mellem Vilslev og Jested og gav sig Udslag deri, at man i Jested fordrede en bedre Forbindelse med Vilslev, det vil sige, man forlangte en Bro over Aaen.

Paa anden Maade skulde Vilslev og Jested snart komme til at virke sammen. Somrene 1857, 58 og 59 var umaadelig tørre, og det kneb med at skaffe

Drikkevand til Kreaturerne i Engene. Da opstod den Tanke, at man kunde maaske ved en ringe Opstemning af Aaen lede dens Vand gennem et Kanalnæt ind over Engene, da Kongeaaen har et saa betydeligt Fald, at den daglige Stigning af Vandstanden ved Højvande aldeles ikke kan mærkes ved Vilslev Spange. Ogsaa forskellige Nivelleringer stadfæstede denne Antagelse; men saa kom den vaade Sommer 1860, og Sagen døde hen. Der skulde gaa en halv Menneskealder hen, førend Sagen blev optagen paany af en yngre Slægt.

Ser vi paa Generalstabens Kort, vil vi lægge Mærke til, at Vilslev Sogns østre Grænse Syd for Gredstedbro falder sammen med den gamle Landevej til Ribe med Undtagelse af et kort Stykke Syd for Broen, og efter en kortere Afbrydelse følger Sognegrænsen atter den gamle Landevej i Farup Sogn lige til dets Sydgrænse. De Agre, der paa Jested Mark ligger mellem den gamle og den ny Landevej, bærer Navn af Adelvejsvang. Øst for Jested Mølle ligger paa den sydlige Aabred en Række Sandbakker, Jestedbjerge kaldet, der menes at være fremkomne ved Sandflugt.

Hvornaar Udskiftningen er foregaaet i Jested og Hillerup, er ubekendt; men den er næppe foregaaet før i 1780erne. Præsten Knud Lang, der nærede saa stor Interesse for den økonomiske Udvikling i Vilslev, synes at have stillet sig mere kølig over for sine Sognebørn i Jested og Hillerup. At Engen ved Udskiftningen kom til at ligge paa mange forskellige Steder, var slem, men vel nok nødvendigt paa Grund af Beskaffenheden; men at Agermarken kom til at ligge i lange smalle Strimler paa et Par Agres Bredde, var en stor Ulempe. I Slutningen af det nittende Aarhundrede var der en stærk Bevægelse i Jested for ved Magelæg

at faa Agerjorden mere samlet; men en forældet Lovgivning lagde mange Hindringer i Vejen. Imidlertid lykkedes det ret godt, og flere Gaarde, der dels trængte til Ombygning, dels nedbrændte, blev udflyttede, hvorved den tæt sammenbyggede By blev mere aaben.

Aandeligt Liv i Jested og Hillerup mærkede man ved det nittende Aarhundredes Midte ikke ret meget til. I kirkelig Henseende var her dødt; thi Rationalismens klamme Taage havde her som saa mange Steder paa Vestkysten lagt sig over Folkelivet. Men paa Hjertebunden laa Trangen og slumrede og gav sig ogsaa omsider til Kende. Nogle Familier søgte hen til Pastor Balslev i Hjortlund for at faa deres aandelige Trang tilfredsstillet, og de, der kom under Balslevs Paavirkning, var vel farne. Men der var flere, hos hvem Trangen var til Stede, men som ikke naaede hen til Hjortlund. Disse Mennesker blev et let Bytte for Sektererne, og der var en Tid, da baade Metodister, Baptister og Adventister vandt Indgang, navnlig i Jested. Om bevidst folkeligt Liv var der før 1848 lige saa lidt Tale, uagtet tænkende Mennesker næppe kunde undgaa at blive opmærksomme paa, at der var noget, der gærede andet Steds i vort Fædreland. Bladholdet var jo dog i 40erne ved at blive almindeligt; her i Egnen var det navnlig „Ribe Stiftstidende“; men jeg husker godt, at den manede Folk til at være vaagne mod Faren derudefra, „da“, som den slutter et af sine Indlæg med, „vi ellers kan komme til at høre til Prøjsen lige til Kongeaaen, før vi vide af det“. Det var først Begivenhederne i 1848 med Slavekrigen, der vækkede Beboerne i Jested og Hillerup op af

Dvale, og saa viste de ogsaa, at de var lige saa danske som deres Brødre og Søstre Norden for Aa. Det er værd at lægge Mærke til, at Jested By var den første By i Ribeegnen, hvor man holdt Fest til Ære for de hjemvendte Soldater i 1851.

Som bekendt endte den slesvigske Trearskrig med, at de sidste Skud faldt nede ved Kropp Nytaarsmorgen 1851. Først i Februar Maaned blev de gamle Krigere hjemsendte. I Hjemmet blev de modtagne med aabne Arme ikke alene af deres nærmeste kære, nej, alle baade gamle og unge, høje og lave, rige og fattige, alle vilde de være med til at hædre de Mænd, der havde kæmpet, lidt og blødt for Fædrelandet. Hver By havde sin Soldaterfest eller Soldaterbal, som det almindelig hed. I Regelen var disse Festligheder uden Prunk, jævne, som den Befolkning, der foranstaltede dem. Man indbød Soldaterne med deres Piger til et Festmaaltid, og saa dansede man til den lyse Morgen. Men enkelte Steder formede Soldaterfesten sig til noget mere end almindeligt. Saaledes i Jested. Hovedmanden for Ordningen af Festen her var Møller Fogh i Jested Mølle, en varmhjertet dansk Mand. Festens Deltagere samledes med Soldaterne i Jested Kro, vestligst i Byen, og herfra drog man til Fods gennem den flagsmykkede By til Jannik Christensens Gaard, den nordøstligste i Byen, med Musik i Spidsen. Soldaterne og deres Piger var pyntede med Baand og Kranse. Foran Indgangen var rejst en smuk Æresport. Her blev der gjort Holdt, og en Sang blev afsungen, der var trykt og blev omdelt til Deltagerne. Forsangeren var Mestersvenden paa Jested Mølle Peder Møller. Forfatteren af Sangen var en Huslærer i Jested Mølle, Søren Harresø Clausen.

Den lød saaledes til Tonen fra Rings Drape af
Crusell:

1

Nordslesvigs brave,
modige Stridsmænd
være velkomne
fra blodige Val.
Tak skal I have,
Plads skal I finde
som i vort Hjerte
saa i vor Sal.

4 .

Ja disse Sværme
kom for at hjælpe
en saa vanartet
Oprøreflok.
Da drog I Danske
frejdigt mod Faren,
tappert I sloge,
saa alle fik nok.

2

Engang vi havde
Brødre i Syden,
trofaste Danske
i Sind og i Hu;
men de vanslægted,
foragted' os Brødre,
forhaaned' vor Moder,
fortysked' i Sind.

5

I slog af Marken
talløse Skarer,
vort lille Danmark
sejred' ved Gud.
Haven er rensed,
Gartnere djærve
vildtyske Sværme
af denne jog ud.

3

Piklede Prøjsjer,
tysk Vagabonder,
Bajrer sig rejste
fra øllede Sold,
og snart sig viste
sort-røde-gyldne
Græshoppe-Sværme
paa Danebods Vold.

6

Derfor vi takker
Jer vakre Kæmper
fra Syd- og Nørre-
Jylland og Øer,
som her de blive,
naar de hjemkomme,
smykket og kranset
af hjemlige Møer.

7

Længe var Slesvig
Krigslarmens Valplads,
nu sover Stormen
paa Krigsskib i Havn.
Men du „vor Fred'rik“,
Slesvigs Beskytter,
længe skal leve,
Folket til Gavn!

Under Afsyngelsen af Sangen var der en underlig Stilhed over den store Menneskemængde, der var forsamlet, og man saa Taarer i mangt et Øje; men denne simple Sang tolkede jo netop den Tak til og Følelse for de hjemvendte Krigere, der laa dybest inde i Folkets Hjerter.

Efter at Sangen var afsungen, drog Deltagerne ind i Festsalen, der var smykket saa festligt, som Aars-tiden tillod. En stor Mængde Mennesker var strøm-met sammen fra de nærmeste Byer som Tilskuere ved Optøget; men det var ogsaa den første Soldaterfest, der holdtes i Ribeejnen. Desværre kunde disse Fester ikke blive almindelige Folkefester, hvori enhver kunde deltage. Smaakaarsfolk maatte for Bekostningens Skyld blive hjemme. 4 Specier eller 16 Kroner for Parret var mange Penge, men det kunde ikke godt være mindre, da Soldaten og hans Pige jo maatte gaa frit med. For Pladsens Skyld kunde man heller ikke medtage de unge, hvoraf mangen en havde en ældre Broder, der som gammel Soldat var Æresgæst. Mangen en stod med Taarer i Øjet udenfor og saa til, indtil Mørket faldt paa; men der var ingen Bitterhed i Sindet. De gamle Soldater maatte hænges, saa fik det at gaa med en, som det kunde. Festen varede til den lyse Morgen; men Feststemningen varede meget længere, den varede ved, lige til Foraarsstravheden optog Sind og Tanke for noget andet. Ja selv i den travleste Højbjergningstid Sommeren derefter sang man „Nordslesvigs brave“, og da var Feststemningen der igen.

En Mærkelighed ved disse Soldaterballer skal fremhæves, og det er, at aldrig hørte man om Svir og Drikkelag, der desværre saa ofte gik i Svang paa den

Tid, naar Folk kom sammen. En Gnist af Aanden fra 48 var endnu tilbage.

Det er gaaet med Aanden fra 48, som det er gaaet med Holger Danske, den er sovet ind; men vi stoler paa:

„hvad Folket var, kan det atter blive,
endnu er Fædrenes Aand i Live“.
